

La memòria ofegada i la memòria dels forts a *Camí de Sirga* de Jesús Montcada

Per Maria Teresa Moret Oliver
Universitat de Saragossa - Acadèmia Aragonesa de la Llengua

1. Introducció

Hi ha dos elements fonamentals que esdevenen un *continuum* en tota la producció narrativa de l'escriptor Jesús Moncada: la recreació de l'antiga Mequinensa —població colgada en les aigües de l'embassament de Riba-roja— i els seus habitants; aquests dos components formen part de l'univers literari de l'autor mequinensà i que especialment són més significatius en la novel·la més coneguda de l'escriptor, *Camí de sirga*. En aquesta obra l'autor desenvolupa —a partir d'un referent real— una sèrie de fets que ofereixen una visió panoràmica de la història d'Espanya i d'Europa observada des d'un punt de vista singular, l'imaginari col·lectiu d'una població on els fets més quotidians esdevenen un mite. Des de les primeres pàgines Moncada presenta al lector dues perspectives sobre els fets narrats, (i) la història oficial, mantinguda per les institucions que ostenten el poder i els seus representants, i (ii) una història amagada, sotmesa, i viscuda pels habitants de la població que no tenen veu reconeguda ni representació. Aquests darrers, normalment, són els pertanyents a un estatus social amb menys poder que els qui aconsegueixen imposar la seua memòria, la qual roman única-ment en els pensaments i en els sentiments.

L'objectiu del nostre treball és, per tant, analitzar com la construcció d'una narració gira entorn a dos tipus de fets: els realment veritables que ocorren durant la novel·la i als quals es fa esment de manera explícita, i els esdeveniments narrats a partir de la memòria dels seus personatges, dos tipus de successos que vertebren la credibilitat de la història que l'autor narra. La perspectiva que s'ofereix dels fets narrats s'aconsegueix a partir del desenvolupament dels conceptes de temps històric i temps de la memòria, presentats sovint de manera asincrònica però que s'entrecreuen constantment sense arribar a concórrer. Moncada recrea un moment mític interromput el 1971 amb la desaparició del poble vell de Mequinensa i el fil narratiu es desenvolupa a partir del record col·lectiu que coneixem a partir d'una sèrie de personatges que pertanyen a diferents estaments socials. La diferència rau en el fet que la memòria dels oprimits sovint està aturada en el temps, es tracta, per tant, d'una història en què el passat i el present a voltes s'entrecreuen i on

elements com la mort i l'extinció de mons hi són ben presents.

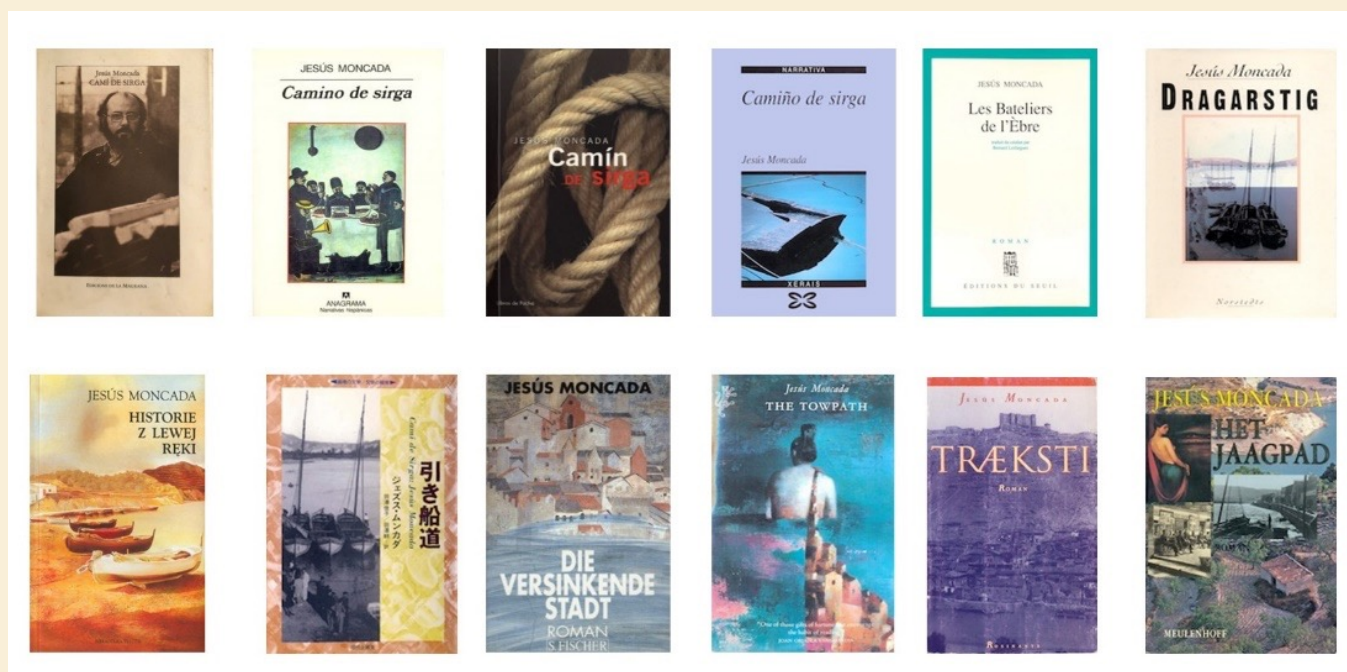
Enzo Traverso (2006: 57) —tot seguint, Henry Rousso— assenyala que la memòria té tendència a travessar diverses fases: un primer moment en què hi ha un esdeveniment que inicia una època, un factor de revolt que sol ser un trauma, i una fase de repressió seguida de l'anamnesi (retorn del que s'ha reprimat) que pot esdevenir una obsessió pels fets que són en la memòria. Tot seguint aquest autor, hem determinat una estructura que es fonamenta en tres punts bàsics: (i) una hipòtesi de partida on es plantejarà com Moncada confegeix una obra cíclica; (ii) un apartat on s'exposarà com l'autor basteix la historització a partir de dues tècniques, l'analepsia i el *flashback*; (iii) una revisió dels conceptes de memòria "forta" i "feble"— on es copen- sa com Moncada reivindica la noció de memòria històrica en un moment en què la política tendia a manipular el passat i les versions oficials apologè- tiques eren les més esteses.

2. Camí de sirga: una obra cíclica

De tota la producció literària de Moncada, pos- siblement *Camí de sirga* sigui la més universal; traduïda a més de quinze llengües, es tracta d'una obra de la memòria, sobre el fet que la vida passa de pressa i està subjecta a canvis constants. El no- vel·lista mequinensà confegeix una novel·la sobre una col·lectivitat enfrontada a la desaparició d'un poble a causa de la construcció d'un embassa- ment i on es determina l'existència de dos tipus de temps, l'històric —que és extern als personatges— i l'individual —com viu la història cada personat- ge de l'obra—. L'escriptor duu a terme un complex exercici de recuperació del passat i ho fa a partir de la manipulació del temps, tot tramant una ma- nera especial d'introduir-lo a la narració a partir de records dels personatges, com una tècnica a partir de la qual el pes recau en la memòria col·lectiva, tot fugint dels records individuals.

A la novel·la *Camí de sirga*, publicada el 1998¹, es narren seqüències de la crònica d'una població, que si bé es trobava aïllada per terra, tenia comu- nicació amb l'exterior amb el mar a través del riu Ebre, solcat per llaüts i llaüters que realitzaven el

¹ Tot i que aquest és l'any de la primera edició, seguim la de 1995, corregi- da pel propi autor, i, per tant, les pàgines que fan referència als fragments que indiquem en aquest treball són de l'edició actualitzada.

Portades d'algunes traduccions de *Camí de sirga*.

transport de diferents mercaderies fins a Tortosa. La història sobre aquesta localitat, que desapareix el 1971, és un fet verídic que el novel·lista coneixia prou bé i que aprofita per recrear un món, d'una banda, personal i íntim i, de l'altra, col·lectiu. De la mateixa manera, la suposada Mequinensa i la seua població són un referent *real*, o si més no versemblant, tot i que l'autor s'encarrega d'assenyalar que es tracta de ficció i, pot ser per aquest motiu en cap moment s'esmenta el nom de la població en tota la novel·la²; només es pot llegir-lo a la solapa del llibre i en una nota preliminar:

«Encara que el canemàs d'aquesta novel·la està teixit amb fets del darrer segle d'existència de l'antiga vila de Mequinensa, especialment dels que van determinar de manera irreversible el seu destí a partir de l'any 1957, l'autor vol aclarir que no ha pretès de cap manera escriure la història, si més no en el sentit usual del mot, d'aquells esdeveniments. Fa constar així mateix que els personatges de l'obra són ens de ficció als qui solament la fatalitat de les coincidències pot fer passar per persones reals, vives o mortes» (Moncada 1995: nota preliminar).

El que fa especial aquesta novel·la, tal com assenyalava Garcia-Fuster (2019: 13), és la quantitat de personatges històrics que hi apareixen, que segons els seus habitants han estat al Poble i hi han deixat petjada, i per aconseguir que tot encaixi dins una narració, Jesús Moncada empra una tècnica molt interessant: la de posar en relació fets històrics reals amb fets ficticis³, una estratègia audaç que li permet anar sobrefilant amb subtileza esdeveniments a partir dels quals crear un marc temporal ampli on es desenvoluparan tots els fets de *Camí de sirga*:

«Al principi de les destruccions, quan el buidatge del casal dels Campells, anava com un esperitat en busca de les parroquianes d'un botiguer que ficava els llegums en paperines fetes amb unes làmines velles i groguisses plenes de mamarratxades. Havien aparegut en un bagul del casal i el comerciant les feia servir de paper d'estrassa. L'Honorat semblava boig, la Nàsia recordava perfectament haver-lo sentit remugar: "Quin disbarat! Aiguaforts del Goya per embolicar mongetes!» (Moncada 1995: 108).

² Si bé a Moncada no li cal esmentar de quina localitat es tracta, ja que insisteix en el fet que es tracta de ficció, cal assenyalar, però, que segurament això pot tractar-se d'un gest de complicitat, ja que un mequinensà no sol referir-se a la població pel seu nom, sinó que ho fa com "lo Poble", i així és conegut en totes les localitats del voltant; no és baladí que Moncada faci servir aquest recurs en altres obres com a *Calaveres atònites*.

³ Per exemple, com el fet que Arquímedes Quintana, patró de llaüt, perdés l'orella el 1860 a la Batalla de Tetuan i tota la recreació que se'n fa;

l'atemptat contra Jaume de Torres que fa coincidir amb l'assassinat del príncep hereu dels Habsburg, Francesc Ferran d'Àustria, a l'inici de la Gran Guerra; la inauguració del vaixell Polifem que coincideix amb l'última ofensiva alemanya l'any 1918, en la Primera Guerra Mundial, etc.

Mequinensans expectants davant de l'arribada dels representants del govern a causa de l'inici de la construcció de l'embassament. Any 1958.

El temps de la narració és manipulat i reinventat per incloure'l d'una manera excepcional a la narració, on el lector no hi trobarà fets històrics de manera explícita, és a dir, detallats amb tot tipus de referències, sinó que s'aniran desgranant referències poc específiques però suficients perquè el lector sigui còmplice del moment històric en què es desenvolupa (Garcia-Fuster 2018a: 6). Potser podria afegir-se que l'ús tan genuí d'aquest temps per part de l'autor provoca que la història que conta sigui no només versemblant, sinó que revesteixi una "credibilitat històrica".

3. Mecanismes d'historització:

En aquest procés de recuperació de la memòria es duu a terme a partir de l'evocació de determinats fets per part dels personatges, d'un procés en què els records d'uns van envaint els dels altres, com si fos una manera —en paraules de Bou (2013: 27)— «d'expressar el pes de la memòria col·lectiva»; això és, aconsegueix amb destresa que un record individual esdevingui col·lectiu en un moment determinat. Qui condueix tot aquest procés és el narrador qui teixeix l'argumentació a partir de la memòria de més de dos-cents personatges, circumstància que es complica pel fet que no existeix un únic fil narratiu, sinó que en tota l'obra

s'abracen successos històrics des de mitjans del segle XIX fins als anys setanta del segle XX.

En tot aquest procés de creació, l'estructura de la novel·la hi té molt a veure. Moncada confegeix quatre parts i un epíleg que els fa coincidir amb quatre moments històrics importants, particularment per als habitants de la població, però també per a la resta del món. Moncada barrejarà i manipularà el temps a partir de diferents elements: evocacions d'objectes, carrers, cases, etc., de tal manera que convida el lector a participar en un subtil joc on els fets passats i els presents sovint es confonen, i això ho aconsegueix amb diverses tècniques narratives com ara l'analepsi —que consisteix a alterar una seqüència narrativa—. Es tracta d'un salt al passat que se sol fer en evocar un record que serveix per accentuar fets que han ocorregut i que no van ser relatats—, el *flashback* —desplaçament brusc al passat que altera la seqüència cronològica tot connectant moments diferents i traslladant l'acció al passat— i la prolepsis —és el contrari de l'analepsi i es tracta d'una anticipació que fa el narrador tot avançant fets posteriors.

Segons Garcia-Fuster (2018b: 47) hem de partir del fet que ens trobem davant d'una societat fictícia on

l'oralitat és una constant en tota la novel·la, totes les històries que es relaten formen part de la tradició compartida per tota la població, no hi ha res escrit, tot és a la memòria de la col·lectivitat. Aquesta oralitat és l'origen i la supervivència de molts esdeveniments que vindran després i que es basen en tot allò que Jesús Moncada narra, al cap i a la fi, l'oralitat sempre ha estat abans que l'escriptura.

Foto realitzada per Jesús Moncada. Tertúlia en un cafè mequinensà.

Com ja s'ha mencionat, la novel·la s'articula en quatre parts que tot seguit detalllem i comentem. Es tracta d'una estructura cíclica que comença el 1971 i en cada una de les parts sempre es retorna a aquesta data. Les anades i les tornades (*flashback*) seran continuades i l'autor ens transportarà a diverses èpoques a partir del record dels personatges. Com ja s'ha dit, la primera part, *Els dies de la Edèn*, s'inicia l'any 1971 amb l'enderrocament de la casa de Llorenç de Veriu i amb la descripció d'una representant de la classe de burgesia mequinensana, Carlota de Torres:

«Pilans i parets mestres van esberlar-se bruscament; una fragor eixordadora en la qual es barrejaven el cruixir de jàsseres i bigues [...]» (Moncada 1995: 9).

«Feia molts anys, més de seixanta-set acumulats per la senyora Carlota de Torres en la seva formidable corpena, que el quadre que va donar nom al saló havia desaparegut de l'envà on el penjaren quan va arribar a la casa» (Moncada 1995: 15)

Són els anys d'abundància a la conca minera, per

tant "el focus de la càmera" està fix contemplant el ressorgiment econòmic que va suposar per a la vila la Primera Guerra Mundial, la necessitat de lignit per a les fàbriques catalanes de teixit van fer créixer l'economia de la població. El capítol acaba l'any 1919 quan se'n va *Madamfransuà*, esdeveniment que coincideix amb un any fatídic per a Catalunya.

L'illa dels tretze sants, explica la història abans de la crisi de 1929, la proclamació de la República i l'inici de la Guerra Civil. Hi ha un retorn a 1971 a través del dispar d'un canó que ens condueix a la Guerra del Francès i les guerres carlines, fins i tot fa al·lusió a personatges de l'any 1920. En aquest capítol és, precisament, on es comencen a teixir les desavinences entre les diferents classes socials, un tema que és força recurrent en tota la producció literària d'aquest autor.

Cendra de calendari. Tornem novament a 1971, ara la narració és la del barquer que mena (a través de la memòria) el lector fins a 1939, i relata els anys de misèria de la postguerra.

Garbinada negra. S'inicien novament els fets l'any 1971 en què acaba la construcció del pantà i el lent deteriorament de l'ambient. De fet, el títol és del tot premonitori: el cerç (que ve del Moncayo, ajudava la navegació, mentre que la garbinada, vent provinent de llevant, portava pluja i provocava els naufragis dels llaüts). Ens trobem aquí amb el final de l'antiga població, Nelson fa l'últim viatge com a navegant, tanquen les mines de carbó i cau la darrera casa de la població, la dels Torres i Camps. És prou significatiu el paper de Carlota de Torres, que mai més es mourà del Poble, de fet amb la seua mort esdevé la de Mequinensa:

«El temps s'estava acabant però la gent, aferrada a la vella carcassa negra, no cedí fins aconseguir la reivindicació en què s'havien atrinxerat davant la impossibilitat de continuar lluitant per la conservació de les cases. Que la vila havia de morir, era un fet assumit feia temps: les aigües en colgarien la part més important, la resta serien uns carrers sense vida [...]» (Moncada 1995: 311)

Epíleg: Exili sense retorn. Aquesta part de la novel·la implica la unió dels dos temps narratius del llibre, del present de la destrucció de la vila i el definitiu abandonament del Poble, així com el del passat evocat. Amb l'enterrament de la protagonista tot acaba, com també acaben tots els personatges que la van protagonitzar. A la població nova només hi va gent com Nelson, i per a ells la vida continuarà d'una manera o d'una altra, però això ja és una altra història:

«L'enterrament de Carlota de Torres empenyé la pujada del cementiri [...] les seves despulles presidirien la vila del silenci on dinasties d'enterradors invariablement ebris arrengleraven en fosses i nínxols per al viatge al no-res [...] El vell Nelson va aturar-se i contemplà a la seva dreta la població nova a la qual havia de mudar-se l'endemà [...] navegant sense llaüt, exiliat sense esperança de retorn, ja pertanyia a la nit inacabable per on [...] altres ombres estranyes navegaven (Moncada 1995: 345)

Aquesta estructura externa de la novel·la podria posar-se en relació amb tres de les fases que Traverso (2006: 57) proposa i que més amunt hem esmentat. Primer, l'esdeveniment que marca el trencament d'una època (*trauma*, en paraules de Traverso), que queda palès en el moment en què es fa oficial la notícia que el Poble quedarà negat per la construcció de l'embassament. És en aquest instant en què la relació entre els mequinensans i el seu poble es trastoca. Això es podria exemplificar en la negació del Nelson davant els fets imminents:

«Quan amainava el rampell de fúria es penedia d'haver maleït els rius —"així us assequéssiu"— i retirava una barreja de tendresa i temor la imprecació que acabava de llençar-los [...] covà l'esperança secreta que el riu no es deixaria dominar ni convertir en una bassa morta. ¿Com era possible vèncer-lo, humiliar-lo? Qualsevol moment llançaria una riada contra les obres, les arrasaria i engegaria a mar instal·lacions, màquines i treballadors » (Moncada 1995: 308)

En segon lloc, una fase de repressió (a partir de l'anamnesi o retorn d'allò reprimat), que una mena de reivindicació del dret de memòria que esdevé, segons Traverso (2006: 58), de vegades en una revolta eticopolítica contra el silenci còmplice. El fet d'escriure sobre uns períodes, unes ideologies i un poble destruït pel franquisme dona lloc a la reestructuració de la memòria històrica, que fins ara havia estat institucionalitzada, i a la recuperació d'una determinada imatge de la població, lligada a la història sociopolítica de la regió. Un fragment que ho exemplificaria seria quan un dels personatges, Honorat de Rom, reconverteix en quotidianitat el so d'una sirena que avisava dels bombardejos durant la guerra amb l'hora de dinar⁴:

«Així —segons un dissertació de l'Honorat del Rom en el Cafè del Moll molts anys més tard —el que originalment era un avís de mortallera que empenyia el personal cap als refugis de les mines, va transformar-se a còpia de temps

en un estimulants de l'apetit dels vilatans, que salivaven en associar inconscientment el ganyol de la sirena amb l'àpat del migdia» (Moncada 1995: 204)

Per últim, una obsessió memorial, una correspondència que sovint no és lineal i com les diferents temporalitats que es posen de manifest en la redacció (la històrica i la memorial) entren en col·lisió en «una mena de no contemporaneïtat o de no concordançadels temps» (Traverso 2006: 59), i aquesta potser sigui una de les dificultats amb què el lector s'enfronta a l'hora de llegir aquesta obra. N'és un exemple clar el que s'observa quan Carlota de Torres està convençuda que durant la celebració de la II República sonava un trombó de la banda municipal a Mequinensa, però aquell so que recorda es deu a un esdeveniment anterior, tal com s'encarrega de posar de manifest l'autor:

«Recordava el so del trombó amb nitidesa, aïllat dels altres instruments de la banda, com a rerefons d'aquella nit. Unes vegades l'evocava llunyà, a penes audible, per la part alta de la població [...]. Més tard, el sentia resseguir, alternant esmortiments amb revifalles, les giragonses del laberint medieval i un cop, en l'itinerari imprevisible de la cercavila, li va parèixer que s'eixamplava a l'esgambí de la plaça de l'Església. Malgrat la justesa amb què la senyora Carlota de Torres creia situar-lo en l'espai i en el temps, era sens dubte un record traspaperat, potser procedent dels concerts anuals amb què la banda, llogada pel pare, festejava aniversaris i onomàstiques de la família Torres al peu de la balconada del saló perquè, la nit evocada per la senyora, no tocava cap trombó a la banda» (Moncada 1995: 141)

Es tracta, doncs, de successos o de records individuals que han acabat traspasant la memòria col·lectiva del poble, lloc i temps acaben coincidint en la ment i també en els individus de la col·lectivitat i es manifesten en aquest record a partir de diferents estímuls, com hem pogut comprovar.

4. Memòries fortes i memòries febles

Els termes que desenvolupa Enzo Traverso, en el seu llibre *Els usos del passat*, sobre la memòria ja els va suggerir Todorov, quan va assenyalar que una memòria és capaç d'ocultar-ne una altra. Existeixen memòries oficials que mantenen les institucions i n'hi ha d'amagades o prohibides, que es mantenen en l'anonimat.

⁴ Sirena que encara avui dia sona a Mequinensa a la mateixa hora des de la megafonia de l'Ajuntament tots els dies a les 12 del migdia.

El reconeixement d'una memòria depèn de qui la manté i l'exposa, és per això que Traverso (2016: 71) parla de memòries "fortes" i de "febles", perquè la força i el reconeixement poden evolucionar, es consoliden o bé es fan febles i contribueixen permanentment a establir i a definir l'estatut de la memòria.

Traverso distingeix entre les memòries oficials —aquelles que tenen el reconeixement i el suport, les que tenen visibilitat i són reconegudes en un territori—, i d'altres que són al cor i al record de qui les han patit —que no són reconegudes ni tenen una representació—. Això és així perquè el grup social al quan pertanyen no té tanta força com el que aconsegueix imposar la seua memòria (Traverso 2016: 81-82). És això el que podem veure, d'una manera o altra a *Camí de sirga* de Jesús Moncada. El fet que els records es vagin solapant fa que, segons Garcia-Fuster (2018b: 169), es basteixi el passat en aquesta novel·la i, consegüentment, el lector entengui el present dels personatges. El present que Moncada ens ofereix té una sèrie de conseqüències que són, com ja hem assenyalat abans, d'una banda, individuals (que afecten a cada personatge en particular) i, de l'altra, col·lectives (que afecten una nissaga o tota la població).

És la memòria, precisament, la que ens oferirà la fiabilitat, o no, dels fets i el narrador (cronista i testimoni) és l'encarregat de ser la veu d'un espai apartat —en paraules de Traverso (2006: 18)— de col·locar la població en el lloc que li cal, com si es tractés d'un deure que fa anys que calia solucionar. Moncada esdevé un dels testimonis d'excepció —en aquest cas— d'un final apologètic, d'un món que acabarà submergit sota les aigües del riu Ebre, un espai físic que, com assenyala Gregori (2016: 39), va ser eliminat a causa d'una de les accions que van dur a terme el règim franquista. Arran d'aquests esdeveniments, neix el mite de Mequinensa, un lloc on coexisteixen alhora un món rural, representat per pagesos i el proletariat, i un món urbà, representat per un capitalisme industrial. Cal entendre, per tant, aquesta obra com la regressió literària de la memòria col·lectiva, com si es tractés del relat que permetrà mantenir viu el veritable record dels mequinensans.⁵

Els records es desenvolupen sovint en grups reduïts que constitueixen comunitats suficients, on les històries es van confegint a poc a poc fins esdevenir mites i on l'amnèsia, sovint selectiva, fa que es fonamenti un consens entre tota la comunitat a l'hora de descriure esdeveniments amb tot tipus de detalls. No es tracta, tanmateix, d'una memòria nostàlgica, sinó la de reivindicació d'un període, d'unes ideologies i d'una població que el règim franquista condueix a la ruïna i a la desaparició. El que es reivindica, efectivament, és acabar amb la memòria oficial per tal de presentar la veritable, la viscuda pels mequinensans, als quals presenta com a liberals i descreguts de la religió i del règim polític, representats per miners, pagesos o llaüters, enfront d'aquells que es trobaven més pròxims al règim dictatorial: la guàrdia civil, la burgesia mequinensana, els membres dels diferents poders polítics de la vila, en resum, el bàndol guanyador de la Guerra Civil.

Kathryn Crameri (*apud* Bou 2013: 28) assenyala que Moncada ens mostra com la gent de petites comunitats poden construir versions deformades dels fets a través de la xafarderia o el consens en els detalls; de fet, el mateix autor deixa palesa aquesta manca de fiabilitat i de falsedat de moltes de les llegendes que els personatges ens expliquen, on hi ha una barreja de fets històrics i de confusió de records; on sovint l'acció pareix més creïble que el propi esdeveniment i es cospa aquesta barreja entre el present i el passat:

«Davant els ulls amarats d'enyorament del Nelson, va entaular-se la batalla: retrunyien canons, espetegaven fusells i espingardes, xiulaven bales, brillaven sabres, baionetes i gumies. Entre les cadires, les taules i les columnes de ferro colat del Cafè del Moll, es succeïen galopades boges, càrregues terrorífiques, topades mortals, crits de victòria, gemecs d'agonia. Eixit ves a saber d'on, potser de les altes prestatgeries de les ampolles de licor ennoblides per les teranyines, un moro furiós amb la gel·laba tacada de sang fresca va córrer cap al Nelson per damunt del taulell. El vell llaüter el veié acostar-se-li, fer una ganyota espantosa i aixecar la gumia que empunyava... Algú va obrir la porta del cafè: el marroquí, colpit pel bat del sol, va desfer-se i s'espargí com polseguera. L'olor acre de la pólvora cremada torna a ser aroma de cafè, les bombes dels canons quedaren reduïdes a les pilotes de futbol dels partits del diumenge i el llum de la taula del billar es resigna de nou al paper de sempre després d'haver d'haver il·luminat una estona el camp de batalla de Tetuan, a les terres del Marroc, l'any 1860» (Moncada 1995: 35-36).

⁵ Tot i que aquesta memòria col·lectiva podria representar al mateix temps la memòria d'unes ideologies en contra del poder vigent aleshores.

Llaüt amb llaüters i altres mequinensans a la vora del riu.

Mequinensa se'ns mostra com una manifestació d'una realitat nacional, social i cultural del passat. De fet, alguns autors han destacat que cal entendre l'obra de Jesús Moncada com una aferrament a la memòria col·lectiva, com una crònica que salvaguarda el patrimoni dels records mequinensans malgrat les reserves que sempre deixa paleses l'autor. No oblidem, tanmateix, que l'autor posa sobre la taula el fet que cal dubtar del que és real i el que és ficció.

5. Consideracions finals

Al llarg d'aquest treball s'ha pretès analitzar aquesta obra des d'una perspectiva molt concreta, el temps i la memòria, sobretot pel que fa als conceptes que Traverso estableix per a determinades comunitats reprimides en un moment històric i polític. Tot partint de la idea que *Camí de sirga* se'ns presenta com una obra cíclica, s'ha intentat posar de manifest com l'autor ofereix un joc arriscat al lector amb qui juga amb el temps dels esdeveniments que s'hi narren. Moncada narra la història de la ruïna d'una vila a causa d'una sèrie de decisions que venen d'un règim polític dictatorial, que començaran amb la destrucció de la vila però com a pretext per

convidar-nos a passejar per altres èpoques a través de la lectura, amb la intenció que, només coneixent el passat, entendrem el present i així presentar-nos les diferents perspectives que es poden despendre dels records.

Aquesta novel·la se sosté, precisament, en tres pilars fonamentals que ja assenyala Garcia-Fuster (2018b: 287): memòria, oralitat i ironia, i amb aquesta combinació d'elements emergeix el mite de Mequinensa, a punt de ser negada però que aconsegueix renàixer a través de la narració, dels seus personatges i del seu cronista, Jesús Moncada.

Destrucció de l'església del Poble vell.

6. Bibliografia

BIOSCA, Mercè 2011: *Dibuixos i caricatures de Jesús Moncada*. Lleida: Pagès Editors.

BOU, Enric 2013: «Temps i memòria: *Camí de sirga* i *Les veus del Pamano*». Subirana, J.; Fernández, J. A., Fuster, J. (coords.). «Resistencialisme i normalització: usos del passat i discursos culturals en la Catalunya contemporània», *Digithum*, 15, 26-32. [07.07.2023]. <<http://digithum.uoc.edu/ojs/index.php/digithum/article/view/n15-bou/n15-bou-ca>>.

GARCIA-FUSTER, Artur 2018a: *Memòria, oralitat i ironia a la narrativa de Jesús Moncada*. Zadar: Universitat de Zadar (Sveučilište u Zadru. Poslijediplomski Sveučilišni Studij. Humanističke Znanosti). [07.07.2023] <<https://repozitorij.unizd.hr/islandora/object/unizd:2961/datastream/PDF/download>>

GARCIA-FUSTER, Artur 2018b: «Memòria col·lectiva i identitat a la Mequinensa de Jesús Moncada». *eHumanista/IVITRA. Journal of Iberian Studies*, 13, 168-183.

GARCIA-FUSTER, Artur 2019: *Memòria, oralitat i ironia a la narrativa de Jesús Moncada*. Zaragoza: Gara d'Edicions.

GREGORI, A. 2017: «Memòria històrica y efecto fantástico en la narrativa breve de Jesús Moncada». *Studia Romanica Ponanien-sia*, 44/1, 37-50.

MONCADA, Jesús 1995. *Camí de sirga*. Barcelona: La Magrana.

MONCADA, Jesús: *Espais literaris*. [07.07.2023] <<http://www.jes-usmoncada.cat>>

TRAVERSO, Enzo 2006: «El temps i la força». *Els usos del passat: Història, memòria, política*. València: Publicacions de la Universitat de València, 55-85.

